

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสภาวะแวดล้อมและชุมชนชาวเขา ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบในการออกแบบเครื่องมือ สำหรับเก็บข้อมูล และการอภิปรายผล ดังในหัวข้อต่อไปนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

- 2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน และการท่องเที่ยวแบบทางเลือก
- 2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว
- 2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนกับการท่องเที่ยว
- 2.1.4 แนวคิดเกี่ยวกับขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่

2.2 แนวคิดที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

- 2.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม
- 2.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์ผลกระทบทางสังคม

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.6 กรอบแนวคิดในการศึกษา

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน และการท่องเที่ยวแบบทางเลือก

แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้มีการนิยามความหมายและเสนอสาระสำคัญของแนวคิด ดังกล่าวไว้หลายประการ เช่น สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2539) เสนอว่า

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนหมายถึง “การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลัง ด้วยการจัดการการท่องเที่ยวที่มีความหมายต่อการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพในขณะเดียวกันยังสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย” ทั้งนี้แนวความคิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน มุ่งเน้นให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวม ปรับสภาพการจัดการเพื่อเข้าสู่ยุคใหม่ของกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงไป ขอบเขตการพัฒนาจึงครอบคลุมทุกส่วนของการท่องเที่ยว คือ 1) กิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องดำรงอยู่นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมเยือนอย่างสม่ำเสมอ 2) ทรัพยากรท่องเที่ยวยังคงรักษาความดึงดูดไว้ได้ไม่เสื่อมคลาย 3) กิจกรรมการบริการมีกำไร แม้ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการให้บริการอยู่เสมอ 4) ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรมต้องไม่มีหรือมีน้อยที่สุด

ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์ (2537) กล่าวว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวจะสำเร็จต้องพัฒนาองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว 3 ประการ คือ

1. สิ่งดึงดูดใจจากการท่องเที่ยว (Attractions) คือ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นหรือสิ่งที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ
2. ความสำราญจากแหล่งท่องเที่ยว (Amenities) แยกออกเป็น 2 ประเภท คือ ปัจจัยพื้นฐาน อันได้แก่ การคมนาคม ยานพาหนะ ลานจอดรถ น้ำ ไฟฟ้า ระบบกำจัดน้ำเสีย ระบบกำจัดขยะ ระบบการสื่อสาร (โทรศัพท์ ไปรษณีย์ ฯลฯ) รวมไปถึงที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกสบาย ได้แก่ ที่พักแรม ร้านอาหาร ภัตตาคาร ร้านขายของที่ระลึก สถานเริงรมย์ บริการรถเช่า บริการนำเที่ยว เป็นต้น
3. ความสามารถในการเข้าถึง (Accessibility) คือ วิธีการเดินทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว มีความหมายครอบคลุมเรื่องของยานพาหนะ ระยะทาง ระยะเวลา ค่าใช้จ่ายในการเดินทางที่สามารถในการเข้าถึงนี้มององค์ประกอบที่ต้องคำนึงถึง 2 ประการ คือ องค์ประกอบเชิงปริมาณ หมายถึง ความเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว เช่น ความสามารถในการรองรับ ความถี่ของยานพาหนะ และองค์ประกอบเชิงคุณภาพ หมายถึง ความสะดวกสบายในการเดินทางและความปลอดภัย

ภราเดช พัทฒวิเชียร (2539) กล่าวว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนจำเป็นต้องมีการพิจารณาทั้งในมิติด้านเศรษฐศาสตร์ สังคม และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไปโดยตลอด การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในความหมายทั่ว ๆ ไปนั้น หมายถึง การพัฒนาที่จะใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน โดยไม่กระทบกระเทือนผลประโยชน์ที่พึงมีในอนาคต หรืออีกนัยหนึ่ง คือ การใช้ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจจากวัฒนธรรม หรือธรรมชาติในระดับที่วัฒนธรรมหรือธรรมชาติยังคงสภาพอยู่ได้อย่างถาวร

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) กล่าวว่า การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว แบบยั่งยืน จะประสบความสำเร็จได้ ต้องอาศัยความร่วมมือและการประสานงานของ 3 ฝ่าย คือบทบาทของนักท่องเที่ยว บทบาทของชุมชนท้องถิ่น และบทบาทของรัฐ ในการส่งเสริมการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ที่จะทำให้เกิดการท่องเที่ยวโดยเฉพาะกับแหล่งท่องเที่ยวใหม่

Krippendorf (1987) (อ้างในประกอบสิริ พักดีพินิจ, 2545) ได้เสนอแนะแนวทางใหม่หรือทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยวว่า “การท่องเที่ยวแบบทางเลือก” เป็นการท่องเที่ยวไม่เน้นเพื่อผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจและเทคนิคการให้บริการเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น และหลีกเลี่ยงการทำลายสิ่งแวดล้อมซึ่งตรงข้ามกับการท่องเที่ยวแบบมวลชนโดยสิ้นเชิง

Fennell (1999, 26) (อ้างในประกอบสิริ พักดีพินิจ, 2545) ได้สรุปรูปแบบการท่องเที่ยวแบบทางเลือกออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. การท่องเที่ยวเชิงสังคม - วัฒนธรรม (Social-Cultural Tourism) ได้แก่ การท่องเที่ยวตามชนบทนอกเมือง เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นให้สัมผัสกับทรัพยากรท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมในสภาพแวดล้อมที่ท้องถิ่นนั้นคงอยู่ โดยไม่ทำลายสภาพแวดล้อม
2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นพื้นที่ที่เป็นแหล่งธรรมชาติแต่ให้ความสำคัญทางด้านสังคม วัฒนธรรม น้อยกว่าการท่องเที่ยวประเภทแรก

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ควรพิจารณาและพัฒนาทั้งมิติด้าน เศรษฐศาสตร์ สังคม และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป เป็นการผสมผสานทั้งระบบให้สอดคล้องกลมกลืนกัน โดยใช้ประโยชน์จากทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในปัจจุบันอย่างถูกต้องเหมาะสมโดยไม่กระทบกระเทือนผลประโยชน์ที่พึงมีในอนาคต ด้วยการร่วมมือประสานงานของนักท่องเที่ยว ชุมชนท้องถิ่น และรัฐ ในการศึกษาและวางแผนเพื่อส่งเสริมและสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์ แก่ส่วนรวมอย่างคุ้มค่า และยาวนานที่สุด ในขณะที่เดียวกันต้องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ หรือเสื่อมสภาพน้อยที่สุด และจะเห็นได้ว่า แนวคิดการท่องเที่ยวแบบทางเลือกเพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการทรัพยากรทั้งหมดในลักษณะที่สามารถตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ สังคมและสุนทรียภาพ ในขณะเดียวกัน ก็สามารถรักษาความอุดมสมบูรณ์ทางวัฒนธรรม

2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว

มนัส สุวรรณ และคณะ (2541) กล่าวว่า การจัดการการท่องเที่ยว หมายถึง การกระทำอย่างมีเป้าหมายสอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎี และแนวคิดที่เหมาะสม ยิ่งไปกว่านี้ยังต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทาง มาตรการ และแผนปฏิบัติการที่ดีต้องคำนึงถึงกรอบแนวคิดที่ได้กำหนดไว้ มิฉะนั้นแล้ว การจัดการการท่องเที่ยวจะดำเนินไปอย่างไรทิศทางและประสบความสำเร็จหรือไม่

การพิจารณาการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายนั้น จำเป็นต้องพิจารณาระบบย่อยและองค์ประกอบของการจัดการการท่องเที่ยว บทบาทหน้าที่ของแต่ละองค์ประกอบ และความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้น รวมถึงการพิจารณาสภาพแวดล้อมของระบบการท่องเที่ยวด้วย ระบบการท่องเที่ยวที่สำคัญจำแนกได้ 3 ระบบ ดังนี้

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resource) อันประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยว ส่วนใหญ่จะหมายถึงทรัพยากรทางกายภาพซึ่งอาจจะเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติ หรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ตลอดจนวัฒนธรรมของชุมชนและท้องถิ่น
2. การบริการการท่องเที่ยว (Tourism Service) ได้แก่ การให้บริการเพื่อการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่หรือกิจกรรมที่มีผลเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของพื้นที่นั้น ๆ
3. การตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Marketing) เป็นส่วนหนึ่งของความต้องการในการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และประชาชนในพื้นที่ ซึ่งหมายถึงกิจกรรมรูปแบบหรือกระบวนการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในพื้นที่

Adriana (1998) (อ้างในเดชา ไต้สูงเนิน, 2543) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือที่มีอำนาจให้มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ได้เป็นอย่างมาก ถ้าการท่องเที่ยวมีการจัดการ และการบริหารที่ดี ก็จะสามารถใช้พื้นที่เป็นทรัพยากรนั้นได้โดยไม่ทำให้มันเสื่อมโทรมลง การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องมีการวางแผน นโยบายที่ชัดเจน และมีความสอดคล้องกับความคิดเห็นและเหตุผลของคนในท้องถิ่น เพื่อให้ได้ให้มีการส่งเสริมในระดับชาติ นโยบายควรเจาะจงลงไปในแต่ละด้าน โดยพิจารณาปัจจัยที่สำคัญพื้นฐานของชุมชน หรือให้มีการแข่งขัน เพื่อเพิ่มจุดเน้นในตลาด การสร้างแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนตลอดไป การตอบสนองนั้นต้องไม่มีการกีดกันในการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ด้วย

โครงการศึกษาวิจัยมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและสถาบันดำรงราชานุภาพ ได้เสนอหลักการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวว่า ประกอบด้วย

1. ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน โดยพิจารณาจากที่ตั้งกิจกรรม ความพร้อม และความต้องการของชุมชน รวมทั้งมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวในรูปแบบของการเป็นคณะกรรมการการรับผิดชอบดำเนินรายการ การสนับสนุนภาครัฐ เป็นต้น

2. องค์กรต่าง ๆ ในพื้นที่ เช่น สมาคมตำบล องค์กรบริหารส่วนตำบล ผู้นำหมู่บ้าน และผู้นำท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการสนับสนุนแผนงาน โครงการและกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว

3. ธุรกิจการท่องเที่ยว องค์กรท้องถิ่น องค์กรด้านสิ่งแวดล้อมและรัฐ มีหน้าที่จะต้องทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาคประชาชนท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโครงการต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่

กล่าวโดยสรุป การจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการทฤษฎีและแนวคิดที่เหมาะสม ยิ่งไปกว่านี้ต้องคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้งข้อจำกัดต่าง ๆ ของสังคมและสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทาง มาตรการ และแผนปฏิบัติที่ดีต้องคำนึงถึงกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ มิฉะนั้นการจัดการการท่องเที่ยวจะดำเนินไปอย่างไรทิศทาง และประสบความสำเร็จ

2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนกับการท่องเที่ยว

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2539) เสนอว่า ความเกี่ยวข้องระหว่างชุมชนกับการท่องเที่ยวอันจะมีลักษณะขอบเขตและรูปแบบที่กว้างขวางและหลากหลาย ทั้งโดยตรงและทางอ้อม โดยหาข้อจำกัดที่ชัดเจนได้ยาก ทั้งนี้ ความเกี่ยวข้องของชุมชนกับการท่องเที่ยวจะสามารถกำหนดได้ 2 ลักษณะ คือ

1. ผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับในส่วนของการท่องเที่ยวอันจะมีการเกี่ยวข้องและเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน ผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับมี 2 ลักษณะ คือ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และประโยชน์ทางสังคม

2. ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชน ผลกระทบที่เกิดขึ้นอาจจะมีผลทั้งทางบวก และทางลบ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

จากลักษณะทางสังคมกับผลกระทบที่ชุมชนได้รับนั้น ส่งผลให้มีความจำเป็นอย่างยิ่งต้องมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการทางการท่องเที่ยวในบางส่วน เพื่อให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง สำหรับแนวทางและทิศทางในการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น จะต้องมุ่งไปสู่การ

ร่วมมือในการใช้ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว เพื่อการรองรับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วนตามกรอบและลักษณะการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในทุกระดับ ได้แก่

1. ระดับนโยบาย จะต้องมีการหาทางให้สมาชิกในชุมชนทุกชุมชน ทุกคนทุกระดับ รับนโยบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
2. ระดับแผน หาแนวทางให้ชุมชนเข้าใจแบบแผนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ให้ชัดเจนทุกระดับของแผน
3. ระดับปฏิบัติ ให้สมาชิกชุมชนกลุ่มต่าง ๆ ทุกชุมชนในเขตพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ศึกษาแผน ปฏิบัติ แนวทาง และวิธีการปฏิบัติให้เข้าใจ จนสามารถให้ความร่วมมือและปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง
4. มีการแนะนำอย่างใกล้ชิดทุกขั้นตอนของการปฏิบัติ จนกว่าจะมั่นใจได้ว่าสมาชิกชุมชนทุกชุมชน ทุกระดับ ดำเนินการไปถูกต้องแล้วมีการติดตามผล และให้การแนะนำอย่างต่อเนื่อง การจัดการทุกรูปแบบ หน่วยธุรกิจเป็นผู้เลือกและกำหนดเส้นทาง โดยใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน ชุมชนเป็นผู้ถูกท่องเที่ยว และชุมชนเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวน้อยที่สุด ดังนั้น ในการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกระดับ คือ ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการค้นหาศึกษาปัญหาทางการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการตัดสินใจใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมลงทุนในธุรกิจการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานตามแผน ปรับปรุงระบบการบริหารงาน และมีส่วนร่วมในการควบคุม ติดตามประเมินผลในการดำเนินงาน

อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (2542) ได้แสดงความคิดเห็นว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน อาจจะพิจารณาจากประเภทและระดับของการมีส่วนร่วม ประเภทการมีส่วนร่วม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การดำเนินการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรมระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) และการติดตามประเมินผล ส่วนระดับการมีส่วนร่วม นั้น อาจจะวัดได้จากระดับของความถี่ของบุคคล องค์กรที่ร่วมกิจกรรม ความพึงพอใจ ระดับของเป้าหมายที่พึงได้ และระดับของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ตามประเภทที่กล่าวมาแล้ว

อนุชา เล็กสกุลดิลก (อ้างใน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540) ได้เสนอองค์ประกอบด้านองค์กร ที่เป็นส่วนหนึ่งในหลักการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน และประชาชนท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมเกือบตลอดกระบวนการ เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ ต่อท้องถิ่น โดยประโยชน์ต่อท้องถิ่นที่ได้หมายความรวมถึง

การกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทนเพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย และในที่สุดแล้วท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation Based Tourism) ผู้มีส่วนได้เสียเช่นหน่วยงานภาครัฐบาล หน่วยธุรกิจภาคเอกชน นักวิชาการ กลุ่มทำงานเพื่อสังคม และชุมชนต้องร่วมกันตั้งแต่การวางแผน (Plan) กระทำกิจกรรม (Do) วิเคราะห์ตรวจสอบ (Check) และปรับปรุงทำ (Act) หรือให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการวางแผน (Planning) ปฏิบัติตามแผน (Implementation) และการวัดและประเมินผล (Evaluation)

ภราเดช พัทฒวิเชียร (2539) กล่าวว่า ต้องสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนด้วยความอดทนและตั้งใจจริง รวมทั้งต้องสร้างความเข้าใจให้แก่เกษตรกรว่าสังคมชนบท วัฒนธรรมเป็นทุนด้วย หากไม่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือชุมชนเข้ามามี ส่วนร่วมแล้วจะพบกับปัญหาสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม ซึ่งจะส่งผลให้การประกอบธุรกิจไม่ยั่งยืน

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ทำให้กิจกรรมต่าง ๆ สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ มีกระบวนการที่เป็นขั้นตอนและจุดร่วมของความร่วมมือ ทำให้เห็นศักยภาพของประชาชนหรือชุมชนที่มีต่อการดูแลรักษาและจัดการกับทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เพราะทุกคนเป็นผู้มีส่วนได้ผลประโยชน์และส่วนเสียผลประโยชน์ (Stakeholders) การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ถือเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนของการท่องเที่ยว ตลอดจนการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเองด้วย แสดงให้เห็นว่า การท่องเที่ยวจะประสบผลสำเร็จได้ การมีส่วนร่วมในการจัดการจากหลายฝ่ายร่วมมือกัน และประโยชน์ที่ได้รับนั้นจะกลับไปสู่ชุมชนโดยตรง

2.1.4 แนวคิดเกี่ยวกับความสามารถในการรองรับของพื้นที่ (Carrying Capacity)

แนวความคิดของขีดความสามารถในการรองรับได้จึงสามารถใช้เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพสำหรับเสริมทั้งมาตรฐานและขอบเขตของการท่องเที่ยว ซึ่งจะมีผลต่อการเอาใจใส่ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมให้มัน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับได้ในแหล่งท่องเที่ยวใด ๆ กลวิธีต่าง ๆ จะถูกนำมาใช้รักษาระดับขีดความสามารถในการรองรับได้ ดังนั้นแนวคิดเกี่ยวกับความสามารถในการรองรับได้ หมายถึง ปริมาณการใช้ประโยชน์พื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งพื้นที่นั้นจะแบกรับไว้ได้ก่อนที่จะเกิดความเสื่อมโทรมขึ้น ขีดความสามารถในการรองรับได้ สามารถเปลี่ยนหรือมีความหมายแตกต่างกันไปตามชนิดของแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรม เวลาและสถานที่ นอกจากนี้แล้วขีดความสามารถในการรองรับได้ยังแตกต่างกันตามเกณฑ์และปัจจัยที่นำมาพิจารณา เช่น ขนาดพื้นที่

ความต้องการน้ำ การปล่อยของเสีย การดำรงรักษาทัศนียภาพ ตลอดจนขีดความสามารถของนักท่องเที่ยว เป็นต้น นอกจากนี้ยังรวมถึงความสามารถหรือโอกาสในการจัดการ ในการควบคุม ป้องกันผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นจากปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น กรมป่าไม้ (2540) (อ้างใน อุทยานแห่งชาติ สุเทพ-ปุย, 2550)

มนัส สุวรรณ (2541) ได้อธิบายเกี่ยวกับแนวคิดความสามารถที่การรองรับได้ของพื้นที่ โดยกล่าวว่า ธรรมชาติของแต่ละพื้นที่ย่อมมีขีดจำกัดความสามารถที่จะรับได้อยู่หนึ่งระดับ ระดับความสามารถที่จะรับได้นี้แตกต่างกันไปตามความแตกต่างทางด้านกายภาพและชีวภาพของพื้นที่ และกิจกรรม ของมนุษย์ที่กระทำในพื้นที่นั้น ซึ่งหากมีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่เกิดขีดจำกัดนี้แล้ว จะทำให้สภาพและความสมดุลของพื้นที่สูญเสียไปจนเกิดปัญหาต่อเนื่องอื่น ๆ ตามมา ความสามารถที่จะรับได้นี้สามารถแยกพิจารณาเป็น 3 ประเด็นคือ

1. ความสามารถที่จะรับได้ทางกายภาพ (Physical Carrying Capacity) หมายถึง ลักษณะหรือสภาพทางกายภาพของสถานที่ ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว ตามความประสงค์ เป็นขีดจำกัดที่กำหนดได้ชัดเจนและจับต้องได้มากกว่า เช่น ขนาดของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่แน่นอนตายตัว ย่อมเป็นตัวกำหนดว่า จะสามารถสร้างอาคารหรือสิ่งก่อสร้างได้จำนวน มากน้อยเท่าใด เป็นต้น

2. ความสามารถที่จะรับได้ทางสังคม (Social Carrying Capacity) หมายถึง ความสามารถของสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ของสถานที่ท่องเที่ยวที่จะพัฒนา เพื่อให้บริการหรือขายบริการแก่ผู้มาเที่ยว กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความสามารถของสถานที่ท่องเที่ยวสามารถ ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในจำนวนสูงสุด โดยไม่ทำให้เกิดภาวะแออัด

3. ความสามารถที่จะรับได้ทางนิเวศ (Ecological Carrying Capacity) หมายถึง ความสามารถของสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติในและบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่ที่จะรับได้รับการ เปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยาที่เกิดจากการพัฒนาสถานที่ดังกล่าวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพราะการที่ นักท่องเที่ยวไปรวมตัวอยู่ในพื้นที่หนึ่งเป็นจำนวนมากย่อมก่อให้เกิดความกดดันต่อพื้นที่นั้นโดยตรงซึ่ง บางครั้งอาจจะมากกว่าพื้นที่นั้นจะได้รับ

นอกจากนี้ยังได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า ธรรมชาติของแต่ละพื้นที่ย่อมมีขีดจำกัด ของความสามารถที่จะรับได้อยู่ในระดับหนึ่ง ระดับความสามารถที่จะรับได้นี้แตกต่างกันไปตามความแตกต่างทางด้านกายภาพและชีวภาพของพื้นที่ และกิจกรรมของมนุษย์ที่กระทำในพื้นที่นั้น

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) กล่าวว่า ชีตความสามารถรองรับของพื้นที่ในการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยว หมายถึง ปริมาณนักท่องเที่ยวสูงสุดที่สามารถอยู่ได้ด้วยความพอใจ และได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกเหมาะสม ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวหนึ่ง ๆ โดยไม่ทำให้สภาพแวดล้อม ถูกทำลายหรือถูกทำลายน้อยที่สุด ยังคงรักษาสภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดีไว้มากที่สุดทั้งนี้การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจะต้องไม่กระทบต่อความจำเป็นพื้นฐาน และความรู้สึกนึกคิดของประชาชนในท้องถิ่นด้วย

สรุปได้ว่า ในการจัดการท่องเที่ยวเพื่อไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทรัพยากรและระบบนิเวศ ต้องคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ต่อการจัดการท่องเที่ยวเพื่อป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อม รวมถึงการคำนึงถึงประชาชนในชุมชนที่จะต้องไม่ได้รับผลกระทบจากการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ดังนั้น ความสามารถในการรองรับได้ จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดองค์ประกอบหนึ่งของหลักการ “การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน” นอกเหนือไปจากการมีส่วนร่วมของชุมชน การรักษาสภาพสมดุลธรรมชาติและ การดำรงไว้ซึ่งวิถีชีวิตวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ในอีกนัยหนึ่งความสามารถในการรองรับได้นั้น คือระดับความสมดุลของนักท่องเที่ยวที่จะสามารถใช้ประโยชน์สูงสุดในการทำกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบในเชิงลบ หรือเกิดน้อยที่สุดต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่นั้นอีกด้วย

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

2.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

ประสาน ดังสิกบุตร (2545) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม โดยได้นิยามคำว่า “สิ่งแวดล้อม” ไว้ว่า สิ่งแวดล้อมในด้านรูปธรรม ประกอบด้วย สิ่งแวดล้อมทางกายภาพและชีวภาพ และสิ่งแวดล้อมในด้านวัฒนธรรม ประกอบด้วย ระบบสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม (เป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์) และนิยามความแตกต่างระหว่างทรัพยากรกับสิ่งแวดล้อม ไว้ว่า ทรัพยากร เราพิจารณาการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติในเชิง “ปริมาณ” และสิ่งแวดล้อม เราพิจารณาการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติในเชิง “คุณภาพ” นอกจากนี้ยังเสนอว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมต้องอยู่ในชีวิตรัย อันเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ พืช และสัตว์ และยังคงเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกับระบบนิเวศ และความสมดุลทางธรรมชาติ อีกทั้งการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

มนัส สุวรรณ (2539) ได้กล่าวว่า สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์ทั้งทางบวกและทางลบต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ซึ่งมีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งแน่นแฟ้น และมีการเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอด การตระหนักในความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและผลกระทบอันเกิดจากวิกฤติการณ์สภาวะแวดล้อมเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องรับรู้ในหน้าที่ของตนที่จะรักษาคุณภาพและปริมาณของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรเอาไว้ เพื่อคุณภาพที่ดีของชีวิต

นอกจากนี้ ยังได้เสนอเพิ่มเติมว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมนั้นมิได้ก่อให้เกิดปัญหาในทุกกรณี มีหลายกรณีและหลายพื้นที่ที่มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างกลมกลืน กล่าวคือ ทั้งมนุษย์และสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติมีส่วนสนับสนุนเกื้อกูลกัน ทำให้เกิดความสมดุลและความมั่นคงในเชิงนิเวศวิทยาขึ้น จริงอยู่ที่การเพิ่มขึ้นของประชากรคือการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้เพิ่มมากขึ้น แต่ธรรมชาติก็สามารถควบคุมการเพิ่มของจำนวนประชากรไม่ให้เกิดเกินระดับที่จะรับได้ โดยมีปัจจัยจำกัดความสามารถ (Limiting factors) เช่น ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ เป็นตัวควบคุมที่สำคัญ เป็นต้น

สรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมนั้น เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่ราบเรียบหยุดนิ่ง มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบความสัมพันธ์อยู่ตลอดเวลา เป็นวิถีชีวิตในระบบนิเวศเดียวกัน โดยไม่อาจแบ่งแยกออกจากกันได้โดยเด็ดขาด เป็นความสัมพันธ์ที่ต้องอาศัยเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ที่จะทำให้เกิดความสมดุลและความมั่นคงในเชิงนิเวศวิทยาขึ้น

2.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มนัส สุวรรณ (2549) กล่าวว่า การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นกระบวนการที่จะช่วยให้สถานการณ์สิ่งแวดล้อมของโลกที่กำลังเสื่อมโทรมกลับมีสภาพที่ดีพอสำหรับชนรุ่นหลัง กระบวนการจัดการดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของหลากหลายประชาคม และที่สำคัญยิ่งไปกว่านี้คือ ต้องให้ความสำคัญกับการจัดการมนุษย์ควบคู่ไปกับการจัดการธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน โดยมีหลักการดังต่อไปนี้

1. การจัดการมนุษย์ (Man Management) ได้แก่
 - การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ประสบผลสำเร็จ ประเด็นสำคัญมิได้อยู่ที่การจัดการสิ่งแวดล้อม แต่อยู่ที่การจัดการมนุษย์ หากเราไม่สามารถจัดการมนุษย์ไม่ว่า

จะเป็นเรื่องจิตสำนึก ความตระหนัก ความรู้สึกผิดชอบต่อสมบัติสาธารณะและส่วนรวม หรือความห่วง
 แหนในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้แล้ว การจัดการสิ่งแวดล้อมก็จะไม่บังเกิดผล

- การมีส่วนร่วมของทุกคน หลักการนี้อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงที่ว่า มนุษย์
 ทุกคนบนพื้นโลกต่างล้วนได้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมทั้งสิ้นแม้จะมากบ้างน้อยบ้างแตกต่างกันไปใน
 แต่ละพื้นที่ ดังนั้นเมื่อมีปัญหาใดเกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อม แม้เราจะมิได้เป็นผู้สร้างหรือผู้ก่อให้เกิดปัญหา
 โดยตรง เราก็ควรต้องมีหน้าที่รับผิดชอบในการแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง เพราะ
 ผลกระทบที่เกิดบนพื้นโลก ณ ที่ใดก็ตามย่อมมีผลกระทบต่อสังคมไปทั่ว

- การใช้วิธีการจัดการแบบบูรณาการ (Integrated Approach) นักวิชาการหรือ
 ผู้เชี่ยวชาญศาสตร์สาขาใดสาขาหนึ่งไม่อาจจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมให้ลุล่วงลงได้ ปัญหาสิ่งแวดล้อมมี
 ความเกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ มากมาย ทั้งที่อยู่ในส่วนของสาเหตุหรือในส่วนของผลกระทบ การให้
 นักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญในทุกสาขาที่เกี่ยวข้องมาประชุมเพื่อระดมความคิดยอมได้แนวทางในการ
 จัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ดีกว่า และมีประสิทธิภาพมากกว่าการแก้ปัญหาด้วยนักวิชาการเพียงคน
 เดียวหรือเพียงไม่กี่คน

2. การจัดการสิ่งแวดล้อม (Environmental Management) ได้แก่ การดูแลรักษา
 การพัฒนา/ส่งเสริม และการอนุรักษ์โดยยึดหลัก 5Rs. ได้แก่ Reuse Recycle Repair Reduce และ Reject

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2539) ได้ให้แนวคิดในการจัดการทรัพยากรว่า การจัดการทรัพยากรที่มี
 ประสิทธิภาพ ควรเปิดโอกาสให้คนส่วนใหญ่ได้ใช้ทรัพยากรมากที่สุด โดยลงทุนน้อยที่สุด เสียแรง
 หรือต้นทุนน้อยที่สุด และมีการใช้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ยังได้เสนอแนวคิดเพิ่มเติมไว้ว่า
 ในชีวิตประจำวันของคนเราใช้ภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรไปพร้อม ๆ กับเรื่องอื่นอันเป็นเงื่อนไข
 สำคัญที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เช่น ใช้ภูมิปัญญาโดยผ่านกฎเกณฑ์หรือองค์ที่ชัดเจนตายตัว

ออกมาในรูปแบบของประเพณี กฎ ที่สืบต่อกันมาอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ หรือ พิธีกรรม ความเชื่อ
 มารองรับภูมิปัญญา เช่น การปลูกป่า การบวชป่า เป็นส่วนหนึ่งในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

ยศ สันติสมบัติ (2544) ได้เสนอในการจัดทำโครงการวางแผนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว
 เชิงนิเวศ ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในส่วนของการจัดการทรัพยากรชุมชน พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่าง
 มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ไม่เป็นความสัมพันธ์ที่ราบเรียบหยุดนิ่ง ชุมชนมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบ
 ความสัมพันธ์ทางสังคม ระบบการผลิต และการจัดการทรัพยากรอยู่ตลอดเวลา ชุมชนต่าง ๆ ทั้งขนาด
 เล็กและใหญ่ มีวิถีการผลิตแบบยังชีพ และแบบผสมผสานกำลังระหว่างการผลิตเพื่อยังชีพกับการผลิต
 เพื่อขาย แสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการจัดการทรัพยากรอยู่หลายประการด้วยกัน คือ

1. ชุมชนที่เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวมักมีทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงามและสมบูรณ์ จึงทำให้นักท่องเที่ยวเลือกเข้ามา และใช้ประโยชน์มาโดยตลอด ความอุดมยังสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับการผลิตในภาคเกษตรซึ่งเป็นฐานเศรษฐกิจหลักของชุมชนด้วย
2. การที่ทรัพยากรมีความอุดมสมบูรณ์ และสวยงามนั้นมิได้เกิดขึ้นเอง แต่เกิดจากที่ชุมชนต่าง ๆ มีระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากรอย่างชัดเจน เช่น มีการแบ่งพื้นที่ป่าอนุรักษ์ การกำหนดพื้นที่ป่าของชุมชน ออกกฎระเบียบการใช้ป่า ตลอดจนกำหนดบทลงโทษ เป็นต้น
3. หมู่บ้านที่มีศักยภาพในการจัดการทรัพยากรมักมีสำนึกในความเป็นชุมชนสูง การรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้คงความอุดมสมบูรณ์เป็นเรื่องผลประโยชน์ร่วมกันของชุมชน ทั้งในด้านการผลิต การเก็บหาอาหาร ที่เป็นแหล่งรายได้จากการท่องเที่ยวอีกด้วย
4. ศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรแสดงออกอย่างชัดเจนในวิถีชีวิต และวัฒนธรรมการผลิต ในจิตสำนึกของการอนุรักษ์ ในจารีตประเพณีและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ชาวบ้านใช้แสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงความเป็นไปถึงสภาพแวดล้อม ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างคนกับระบบนิเวศชุมชน จนตกผลึกเป็นภูมิปัญญาและมีวิถีคิดอย่างเป็นระบบ กล่าวคือ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพ ควรเปิดโอกาสให้คนส่วนใหญ่ได้ใช้ทรัพยากรอย่างเท่าเทียมและเสมอภาค แต่ต้องร่วมกันรับผิดชอบในการใช้ประโยชน์นั้น ๆ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะต้องเน้นที่การจัดการมนุษย์และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป มิใช่จัดการอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว เพื่อนำไปสู่การจัดการมนุษย์และสิ่งแวดล้อมที่ดีที่ยั่งยืนต่อไปในอนาคต

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์ผลกระทบทางสังคม

คนในสังคมย่อมมีรากเหง้า และประสบการณ์ร่วมกันในฐานะเป็นชนเผ่า เชื้อชาติภาษาถิ่น และการเป็นคนท้องถิ่น ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี ประวัติความเป็นมา การอยู่ร่วมกันมา ทั้งในแง่วิถีชีวิตทางเศรษฐกิจเป็นแบบแผนเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง ทำให้เกิดรู้สึกการแปลกแยก เกิดความขัดแย้งและวิถีชีวิตในลักษณะที่เป็นต่างคนต่างอยู่มากขึ้น

การประเมินผลกระทบทางด้านสังคมเป็นการตรวจสอบความเหมาะสม หรือความรุนแรงของเหตุการณ์ที่อาจจะเกิดไว้ล่วงหน้าทางสังคมใน 3 ลักษณะ (อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์, 2541)

1. กระบวนการประเมินการ/คาดการณ์ล่วงหน้า ถึงผลลัพธ์ทางสังคม และวัฒนธรรมที่น่าจะเกิดจากนโยบาย การปฏิบัติการพัฒนาโครงการระดับชาติ รัฐ จังหวัด หรือท้องถิ่น

2. ผลลัพธ์ที่เปลี่ยนแปลงวิถีประชา ชีวิตการทำงาน การละเล่นที่สัมพันธ์ต่อกัน และกันที่สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกชุมชนนั้นๆ

3. ผลกระทบทางวัฒนธรรม กระบวนการวิถีประชา ค่านิยมระบบความเชื่อของ คนที่ใช้เป็นแนวทางดำเนินชีวิตในสังคม

สรุปประเด็นหลักๆ ของการประเมินผลกระทบทางสังคม Lang และ Armou, (1981, อ้าง ในสถาบันนโยบายการศึกษา, 2539) ได้ดังนี้

กรอบวิธีการวิจัยสำหรับการประเมินผลกระทบทางสังคม (SIA)

1. คาดการณ์ คือ ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่คาดว่าจะเกิดขึ้น การเปลี่ยนแปลงที่ คาดว่าจะมีต่อประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการ และทางเลือกต่าง ๆ ของโครงการ

2. ประเมิน คือ ความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงที่คาดว่าจะเกิดกับแต่ละกลุ่ม โดยคำนึงถึงสภาพการณ์ทางสังคมที่กลุ่มเหล่านั้นมีประสบการณ์อยู่ในปัจจุบันที่จะเป็นไปในอนาคต และสภาพการณ์ทางสังคมที่พวกเขาปรารถนา ทั้งนี้โดยพิจารณาถึงมาตรการในการลดผลกระทบนั้นด้วย

3. การประเมินผล คือ เพื่อดูว่าการประเมิน โครงการที่เสนอนั้นจะได้รับการยอมรับ โดยทั่วไป หรือมีผลกระทบรุนแรง ตลอดจนเปรียบเทียบทางเลือกในแต่ละทาง

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดในสังคม หากเกิดในกระบวนการที่สังคมยังสามารถปรับตัวอย่าง ค่อยเป็นค่อยไป ผลกระทบหรือผลเสียที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจึงมีไม่มากนัก แต่การ เปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วมากในขณะที่สังคม ไม่มีเวลาพอสำหรับการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง หรือปัญหาที่อาจเกิดขึ้น ดังนั้นการวิเคราะห์ผลกระทบทางสังคมที่จะเกิดขึ้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลง ดังกล่าวจึงเป็นสิ่งจำเป็น การพิจารณาผลกระทบทางสังคมชุมชนจึงควรคำนึงถึงคุณลักษณะ 3 ด้านของ ชุมชน คือ

1. ผลกระทบต่อปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน (Social Interaction) ได้แก่ ผลที่ทำให้ ความสัมพันธ์ได้ต่อกันระหว่างกลุ่มคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป ปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวครอบคลุม ทั้งด้าน วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี เศรษฐกิจ และการเมือง

2. ผลกระทบต่อความรู้สึกนึกคิดด้านพื้นที่ (Spatial Orientation) การมีพื้นที่แน่นอนเป็นองค์ประกอบสำคัญของชุมชนทั้งในทิวทัศน์ และจิตวิสัยชุมชน จะมีวิถีชีวิตผูกพันกันมากน้อยเพียงไรขึ้นอยู่กับคุณลักษณะด้านพื้นที่แต่ละชุมชน

3. ผลกระทบต่อการมีสายใยแห่งความสัมพันธ์ร่วมกัน (Common Ties) หมายถึงผลกระทบต่อบรรยากาศและประสบการณ์ร่วมในฐานะเป็น เผ่าชน เชื้อชาติ ภาษาถิ่นและการเป็นคนท้องถิ่น ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี ประวัติความเป็นมา การอยู่ร่วมกันมาตั้งแต่ชีวิตทางเศรษฐกิจ เป็นแบบแผนเดียวกัน หรือใกล้เคียงกัน

มนัส สุวรรณ (2549) ได้แสดงความคิดเห็นว่า ถ้าเป้าหมายของการพัฒนาใด ๆ ก็ตาม อยู่ที่ “การทำให้คนส่วนใหญ่มีชีวิต ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ในขณะที่คนส่วนน้อยก็ไม่ได้มีชีวิตที่เลวลง รวมทั้งสิ่งแวดล้อมต้องได้รับผลกระทบน้อยที่สุด” คิดว่าถึงเวลาแล้วที่ควรจะได้พิจารณาให้ความสำคัญกับการจัดทำ SIA ให้คู่ขนานไปกับการจัดทำ EIA ความล้มเหลวของโครงการพัฒนาจำนวนไม่น้อย มิได้เกิดจากผลของ EIA แต่เพราะโครงการนั้นมีได้จัดทำ SIA หาก และยังได้เสนอข้อคิดไว้ว่า “โครงการพัฒนาใด ๆ จะถือว่าไม่ประสบความสำเร็จ แม้คนส่วนใหญ่จะได้รับผลประโยชน์ แต่ถ้ามีคนส่วนน้อยแม้เพียงคนเดียวต้องเสียประโยชน์เว้นเสียแต่ว่าเขาผู้เสียประโยชน์นั้นจะได้รับการชดเชยอย่างคุ้มค่า” ทางหนึ่งทางเดียวที่จะทำให้คนส่วนน้อยไม่ต้องเสียประโยชน์ หรือถ้าจะเสียก็จะได้รับการชดเชยอย่างคุ้มค่า คือการได้มีการจัดทำการศึกษาผลกระทบทางสังคม (SIA) ของโครงการพัฒนานั้น ๆ เสียก่อน”

การประเมินผลกระทบทางสังคมจะเน้นหนักผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนตลอดจนการคาดการณ์การเปลี่ยนแปลงในด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และองค์ประกอบอื่น ที่จะเปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากกิจกรรมและการพัฒนา หรือโครงการบางอย่าง เช่น ด้านสังคม เศรษฐกิจ สุขภาพ/ทัศนียภาพ และคุณค่าทางประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชุมชน เป็นต้น

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญในด้านเศรษฐกิจ ซึ่งมุ่งเพิ่มรายได้ การจ้างงาน การกระจายรายได้และการกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค การส่งเสริมการท่องเที่ยวในแหล่งต่าง ๆ จึงมักกระทำโดยพิจารณาจากประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก และมุ่งที่จะพิจารณาเฉพาะผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นโดยภาพรวม โดยคาดหวังว่าผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ ที่ตกแก่บุคคลบางกลุ่มจะส่งผลกระทบไปยังบุคคลกลุ่มอื่น ๆ และยังละเลยที่จะพิจารณาถึงปัญหา และความสูญเสียทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นควบคู่กับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (Pizam, 1978)

Mathieson and Well (1982) กล่าวไว้ใน “Tourism: Economic, Physical and Social Impact” ว่า ปัญหาความสูญเสียในด้านเศรษฐกิจที่สำคัญมี 3 ประการ

1. ปัญหาการรั่วไหลของรายได้ที่เพิ่มขึ้น และที่ควรตกแก่ระบบเศรษฐกิจของแหล่งท่องเที่ยว
2. ความแตกต่างของประชาชนในท้องถิ่นในการได้รับผลประโยชน์ในด้านรายได้ และการประกอบอาชีพ
3. ปัญหาการเพิ่มขึ้นของค่าครองชีพราคาที่ดิน ปัญหาและความสูญเสียอื่น ๆ รวมทั้งปัญหาเกี่ยวกับการไม่มีเสถียรทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น เนื่องจากากมุ่งพัฒนา โดยให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวมากเกินไป ความไม่สมดุลกันของรายได้ของรัฐบาลท้องถิ่นที่ได้จากการจัดเก็บภาษีและค่าธรรมเนียมต่างๆ กับค่าใช้จ่ายในการจัดหาบริการสาธารณะให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น

ฟ็องพันซ์ มณีรัตน์ (2521) เสนอแนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม ไว้ 3 กระแสหลัก โคนแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องตัวกำหนดทางเศรษฐกิจ เป็นการใช้แนวคิดของ (Marx) อธิบายว่า รูปแบบของการผลิต หรือวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการผลิตเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตของมนุษย์ เพราะโครงสร้างทางเศรษฐกิจเป็นพื้นฐานของโครงสร้างด้านสังคม การเมือง สติปัญญา และความนึกคิด โดยทั่วไปไม่ใช่สามัญสำนึกของมนุษย์ที่เป็นตัวกำหนดลักษณะการดำเนินชีวิต ดังนั้นเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในพื้นฐานทางเศรษฐกิจแล้ว การดำเนินชีวิตของคนก็ย่อมเปลี่ยนไปด้วย

นักสังคมวิทยาส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในโครงสร้างหน้าที่ทางสังคม รวมถึงความสัมพันธ์ที่มีต่อกันของสมาชิกในสังคม ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลา จากระยะเวลาหนึ่ง ไปสู่อีกระยะเวลาหนึ่ง โดยไม่มีการหยุดนิ่ง การเปลี่ยนแปลงในสังคมบางสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงไปช้าๆ บางส่วนเป็นไปอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มี 3 แบบ คือ การเปลี่ยนแปลงแบบวิวัฒนาการ การเปลี่ยนแปลงแบบพัฒนา และการเปลี่ยนแปลงแบบปฏิวัติ

ปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้นแยกได้ 2 ประการ

1. ปัจจัยภายนอก หมายถึง ปัจจัยที่อยู่ภายนอกตัวบุคคล หรือกลุ่มหรือชุมชนที่ถูกผลกระทบของปัจจัยนั้นๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบแผน พฤติกรรม ความสัมพันธ์ และการกระทำระหว่างกันทางสังคม ซึ่งบุคคลหรือกลุ่มคน ชุมชน ไม่สามารถควบคุมได้ ปัจจัยภายนอกเหล่านี้

ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศหรือสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงด้านประชากร อิทธิพลจากวัฒนธรรมอื่นๆ ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

2. ปัจจัยภายใน หมายถึง ปัจจัยทางสังคมได้กระทำการเปลี่ยนแปลง หรือมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในสังคม ได้แก่ การกระทำของปัจเจกบุคคล ในสังคม การวางแผนพัฒนาสังคม ระบบค่านิยมที่ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น ค่านิยมเอาอย่างวัฒนธรรมอื่น เป็นต้น กระแสหรือพลังที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง อย่างมากมายในสังคมไทยปัจจุบัน ได้แก่

1. กระแสทุนนิยมตะวันตก การผลิตเพื่อขายแทนผลิตเพื่อใช้
2. การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ถนน ไฟฟ้า แหล่งน้ำ
3. นโยบายการพัฒนาชนบทและการปฏิรูปการ
4. การเพิ่มประชากรการหลั่งไหลเข้ามาของวัฒนธรรมตะวันตก
5. การเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรม ซึ่ง ยูวัฒน์ วุฒิเมธี (2537) ได้สรุปไว้ว่า ลักษณะและขบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองต่อปัจจัยใหม่ สภาพสิ่งแวดล้อมใหม่ โอกาสและบทบาทใหม่ที่ถูกกำหนดไว้แล้ว ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง เริ่มจากปัจจัยที่เกิดขึ้นจากภายนอกชุมชน และภายในตามลำดับเมื่อลักษณะและปัจจัย ของการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นแล้ว สิ่งที่มีก่อกำเนิดตามมาด้วยเสมอ คือผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงในระบบสังคม ทุกระบบสังคม และวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับเงื่อนไขปัจจัยต่างๆ

รัชนิกร เศรษฐ (2528) กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงในสังคมหนึ่ง ๆ ว่ามีหลายด้าน เช่น การเปลี่ยนแปลงด้านบทบาท การเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็น การกินการอยู่ การแต่งกาย การพักผ่อน การแสดงอารมณ์การอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะตลอดจนการแสวงหาความสุขทางใจ และหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต รวมทั้งเครื่องมือเครื่องใช้หรือวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ที่นำมาใช้

สุพัตรา สุภาพ (2536) มองการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในแง่ของความสัมพันธ์ทางสังคม กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่ามีความสัมพันธ์กัน เนื่องจากมนุษย์จะต้องดิ้นรน เพื่อการอยู่รอดปลอดภัย มนุษย์จะต้องมีการปรับตัวเพื่อความมั่นคงทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้น ส่วนใหญ่มีผลจากการเปลี่ยนแปลงทางความคิด และความเชื่อของมนุษย์ ในพื้นที่ท่องเที่ยวที่วัฒนธรรมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถือเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีความสำคัญมาก แต่การท่องเที่ยวที่ขาดการบริหารจัดการที่ดีก็ย่อมส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพ

สิ่งแวดล้อมในพื้นที่ท่องเที่ยวได้ และการเปลี่ยนแปลงที่มากเกินไปก็ย่อมมีผลกระทบต่อคุณค่าความสวยงามของพื้นที่ท่องเที่ยวเช่นกัน

วงจรชีวิตของแหล่งท่องเที่ยวจะสัมพันธ์กับลักษณะจิตวิทยาของนักท่องเที่ยว คือ แหล่งท่องเที่ยวใหม่จะดึงดูดความสนใจของกลุ่มผู้มีความสนใจหลากหลายก่อนเป็นกลุ่มแรกของตลาดการท่องเที่ยว ซึ่งแสวงหาแหล่งท่องเที่ยวที่โดดเด่นไม่พลุกพล่านด้วยนักท่องเที่ยว ต่อมาเมื่อแหล่งท่องเที่ยวนั้นเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายมากขึ้น กลุ่มผู้มีความสนใจหลากหลายก็จะลดความสนใจลง เนื่องจากเกิดความพลุกพล่านไม่สงบเงียบ ในขั้นตอนนี้ถือว่าแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในช่วงวงจรของการเติบโตที่ เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวมาก การใช้บริการทางด้านการท่องเที่ยวจึงสูงตามไปด้วย รวมทั้งใช้ทรัพยากรทางด้านการท่องเที่ยวอย่างเต็มที่ ทั้งนี้สิ่งสำคัญเป็นข้อสังเกตหลักก็คือ ช่วงเวลาตั้งแต่เริ่มเติบโตจนถึงจุดที่การท่องเที่ยวเติบโตเต็มที่ หากผู้บริหารปล่อยปะละเลยให้มีการทำธุรกิจการค้าอย่างมากมาย มีการใช้ทรัพยากรอย่างขาดการควบคุมบ่ารุง ก็จะเป็นจุดเสื่อมของแหล่งท่องเที่ยว เป็นวิกฤตการณ์หรือจุดหักเหที่จะนำไปสู่ความเสื่อมคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว (Plog, 1974)

การท่องเที่ยวสัมพันธ์กับการผลาญทำลายและการแอ่งใช้ทรัพยากรธรรมชาติ (ดิน น้ำ ป่า) การบุกรุกและทำลายธรรมชาติเพื่อสร้างที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวในลักษณะต่าง ๆ การทิ้งเศษขยะสิ่งปฏิกูลของนักท่องเที่ยวและจากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวรวมทั้งการเปลี่ยนแปลงลักษณะการใช้ทรัพยากรจากการใช้เพื่อบริโภคมาสู่การใช้เพื่อเลี้ยงนักท่องเที่ยว (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2536)

สรุปได้ว่า ในพื้นที่ท่องเที่ยวนั้นทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมถือเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีความสำคัญมาก แต่การท่องเที่ยวที่ขาดการบริหารจัดการที่ดีก็ย่อมส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ท่องเที่ยวได้ และการเปลี่ยนแปลงที่มากเกินไปก็ย่อมมีผลกระทบต่อคุณค่าความสวยงามของพื้นที่ท่องเที่ยวเช่นกัน

2.5 งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

2.5.1 งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบจากการท่องเที่ยวด้านเศรษฐกิจ

Noronha (1979) ที่ปรึกษาโครงการด้านการท่องเที่ยวในหน่วยงานวิจัยของ World Bank ได้ทำการศึกษาโดยรวมข้อมูลจากเอกสารการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบของการท่องเที่ยวในเชิงสังคมวิทยา และเรียบเรียงไว้ใน “Social and Cultural Dimension of Tourism” สรุปว่า การท่องเที่ยวจัดเป็นแนวทางที่สำคัญทางหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นแนวทางที่เป็นที่ยอมรับและตระหนักกันโดยทั่วไป แต่ในด้านผลกระทบที่เกิดขึ้นนั้น ยังไม่เป็นที่ยอมรับกันทั้งที่การท่องเที่ยวได้ทำให้เกิดผล

กระทบต่อเนื่องหลายประการ เช่น การเปลี่ยนแปลงอาชีพ ตลอดจนแบบแผนการดำเนินชีวิตในที่สุด รายได้ที่เพิ่มขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยว ก็ได้แตกกระระบบเศรษฐกิจ ในท้องถิ่นหรือแหล่งท่องเที่ยว ในปริมาณและอัตราที่สูงมากเท่าที่คาดหวังเพราะรายได้ที่ประชาชนในท้องถิ่นได้รับจาก การใช้จ่าย ของนักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งได้รั่วไหลออกไปจากระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นในรูปแบบต่าง ๆ การรั่วไหล ที่สำคัญคือ การรั่วไหลของการนำเงินไปซื้อสินค้าและบริการ จากท้องถิ่นอื่นเพื่อนำมาใช้ในธุรกิจ อุตสาหกรรมท่องเที่ยว (Santos, 1982) และเพื่อสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นซึ่ง มี พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปตามพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว (Mill, 1990)

เช่นเดียวกับ ยศ สันตสมบัติ และคณะ(2544) ศึกษาวิจัยโครงการการวางแผน เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า บริบทของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในเขต ภาคเหนือตอนบนที่เชื่อมโยงกับปัญหา ความด้อยพัฒนาและความเป็นชายขอบของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ซึ่งถูกกระทำให้กลายเป็น “ผู้ถูกเที่ยว” โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวถูกผูกขาดโดยบริษัทเอกชน ซึ่งให้ ความสำคัญกับการทำกำไร โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม การเข้ามาของบริษัทนำเที่ยวก่อให้เกิดความขัดแย้งภายในชุมชน เนื่องจากไม่มีการกระจายผลประโยชน์ จากการท่องเที่ยว ค่าตอบแทนอยู่ในมือคนไม่กี่กลุ่ม ชาวบ้านทั่วไปได้ประโยชน์จากการขายสินค้า และเป็นลูกหาบบริการนักท่องเที่ยวอยู่บ้าง แต่ต้องแบกรับภาระปัญหาที่เกิดจากขยะ ความเสื่อมโทรม ของระบบนิเวศ

สถาบันวิจัยชาวเขา (2543) (อ้างใน จิราเจตน์ อุดมศรี, 2547) ศึกษารูปแบบการจัดการ การท่องเที่ยวของหมู่บ้านชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยง บ้านรวมมิตร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย เป็นการ ท่องเที่ยวที่จัดอยู่ในกลุ่มทัศนอาจร นักท่องเที่ยวได้ให้ความสนใจในการเยี่ยมชมสภาพวิถีชีวิตความเป็น อยู่ ในการเดินทางจะเดินทางโดยเรือและแพ มีช่างคอยให้บริการนักท่องเที่ยว ซึ่งก่อให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติระหว่างช่างกับชาวบ้าน เมื่อนักท่องเที่ยวต้องการซื้อของที่บ้านรวมมิตร ชาวไทย ภูเขาจากที่อื่น ๆ (มิ่ง เย้า อาซ่า) ก็เริ่มเข้ามาเช่าหรือซื้อที่ดินบริเวณท่าเรือเพื่อเปิดร้านขายของที่ระลึก ขายอาหาร ทำเกสเฮาส์ ซึ่งในปัจจุบัน มีจำนวนประชากรมากกว่าจำนวนเผ่ากระเหรี่ยงที่เป็นชาวบ้านมา แต่เดิม เรื่องที่สร้างความเจริญเติบโตให้กับหมู่บ้านเห็นจะมีเพียงแค่แรงงาน ที่สร้างอาชีพให้กับคนใน ชุมชน แต่วิถีชีวิตและสภาพแวดล้อมกำลังถูกทำลายไป โดยที่เกินกำลังความสามารถขององค์กรระดับ หมู่บ้าน ที่จะจัดการกับธุรกิจการท่องเที่ยวที่ขยายขอบเขตเข้าสู่หมู่บ้านได้

การท่องเที่ยวแม้ว่าจะส่งผลกระทบทางบวกทางด้านเศรษฐกิจ คือทำให้ประชาชน ในท้องถิ่น มีรายได้เพิ่มขึ้น แต่ก็ส่งผลกระทบทางลบด้านเศรษฐกิจต่อประชาชนในท้องถิ่นเช่นเดียวกัน

ในงานวิจัย “การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว: กรณีศึกษาบริเวณชายฝั่งทะเลเมืองระยอง” ของ สุพล ศิริพรรณพร (2538) พบว่า ผลกระทบทางเศรษฐกิจของพื้นที่เมืองระยอง หลังจากมีการท่องเที่ยว นอกจากจะทำให้ประชาชนมีรายได้จากการประกอบอาชีพเพิ่มมากขึ้นแล้ว ยังส่งผลให้ค่าครองชีพสูงขึ้น มีการลงทุนในธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมากขึ้น และปัญหาราคาที่ดินสูงขึ้น นอกจากนี้ความไม่แน่นอนของการท่องเที่ยวยังทำให้ผู้ประกอบการ หรือมีรายได้ จากการท่องเที่ยว ต้องประสบกับปัญหาทางเศรษฐกิจ

จิรพร ศรีวัฒนานุกุลกิจ (2544) ทำการศึกษา เรื่อง “การท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในชุมชนชาวเขา” พบว่า การท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบหลายด้าน ในด้านอาชีพได้มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพจากที่ไม่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมาประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การให้บริการนั่งช้าง การขายของที่ระลึก การให้บริการที่พักแรม ในด้านรายได้ มีครัวเรือนเพียงบางส่วนมีรายได้จากกิจกรรมท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลงด้านอาชีพและรายได้นี้ เป็นการเปลี่ยนแปลงในครัวเรือนตัวอย่างที่มีกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเท่านั้น ไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงของทุกครัวเรือนที่อยู่ในชุมชน เช่น ความสะดวกในการหาซื้อสินค้า อย่างไรก็ตามสิ่งที่เกิดขึ้นตามหลังจากนั้นก็คือ จำนวนนักท่องเที่ยวเริ่มลดลง ผู้ที่เคยมีอาชีพและรายได้จากการท่องเที่ยว ก็เริ่มประสบปัญหานี้ตามไปด้วย

สรุปว่า ผลกระทบจากการท่องเที่ยวด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวจัดเป็นแนวทางที่สำคัญทางหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นแนวทางที่เป็นที่ยอมรับและตระหนักกัน โดยทั่วไป การส่งเสริมการท่องเที่ยวในแหล่งต่าง ๆ จึงมักกระทำโดยการพิจารณาจากประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก และมุ่งที่จะพิจารณาเฉพาะผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น โดยภาพรวมโดยคาดหวังว่าผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจที่ตกแก่บุคคลบางกลุ่มจะส่งผลกระทบไปยังบุคคลกลุ่มอื่น ๆ และยังคงเล็งที่จะพิจารณาถึงปัญหา และความสูญเสียทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นควบคู่กับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

2.5.2 งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบจากการท่องเที่ยวด้านสังคม และวัฒนธรรม

การพัฒนาการท่องเที่ยวนั้น เดิมได้เริ่มต้นที่จะพยายามชักจูงให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวมากที่สุด เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ประชาชาติ โดยไม่ค่อยได้ให้ความสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เท่าใดนัก ซึ่งแท้จริงแล้ว มีความสำคัญยิ่งต่อชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้ช่วงที่ผ่านมา แม้ว่าจะได้มีการพูดคุยถึงปัญหาผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสภาพแวดล้อมมากขึ้น แต่ประเด็นที่มองข้ามไปคือ การท่องเที่ยวมีผลกระทบอย่างไรต่อวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี ศักดิ์ศรีและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของกลุ่มชน

ที่ถูกต้อง ประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการท่องเที่ยว คือ นักท่องเที่ยวเป็นตัวแทนของความทันสมัยที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงหรือทำลายวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือเป็นผู้เรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศซึ่งสัมพันธ์เชื่อมโยงกับระบบการผลิต วัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นทำให้การประเมินการท่องเที่ยวจากต้นทุนทางธรรมชาติ และ รายได้เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพออีกต่อไป (ยศ สันติสมบัติ, 2544)

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536) ได้กล่าวถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น ใน “ท่องเที่ยวบุญบังไฟในอีสาน: บุญบังไฟต้องรับใช้ชาวยโสธร ไม่ใช่ชาวยโสธรรับใช้บุญบังไฟ” ว่า เมื่อพูดถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น จะแบ่งได้เป็น 3 ประเด็นด้วยกัน คือ 1) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างแบบแผนวิถีชีวิตและระบบค่านิยมที่แตกต่างกันระหว่างนักท่องเที่ยวและคนท้องถิ่น 2) กำลังซื้อมหาศาลของนักท่องเที่ยวที่ไปกำหนดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต และค่านิยมของคนท้องถิ่น 3) ตลาดหลักของการผลิต เช่น ประเพณี พิธีกรรม งานฉลองการบริการ สินค้า ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยว กลายเป็นนักท่องเที่ยว จึงทำให้สิ่งเหล่านี้ไม่มีฐานอยู่ที่ชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังเป็นหนึ่งในบรรดาปัจจัยต่าง ๆ ที่ไปเร่งการสลายตัวของวัฒนธรรม คือ วัฒนธรรมชุมชนนั้นมีเหตุที่จะต้องสลายตัวอยู่แล้ว แต่การท่องเที่ยวเข้ามาช่วยเร่งการสลายตัวของวัฒนธรรมให้เร็วขึ้น เช่นเดียวกับ ที่ Santos (1982) ได้เสนอไว้ใน “Social and Economic Impact of Tourism” ว่าการเปลี่ยนแปลงและปัญหาอาชญากรรม ปัญหาโสเภณี ปัญหายาเสพติด และปัญหาการพนัน ล้วนเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่แล้ว จึงเป็นการยากที่จะแยกออกได้ว่าการเปลี่ยนแปลงในด้านสังคมวัฒนธรรมเกิดจากอิทธิพลของการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมากน้อยแค่ไหน และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นบางอย่างเป็นสิ่งดีหรือเลว นักสังคมวิทยา และนักมานุษยวิทยา จึงยอมรับว่าการท่องเที่ยวมีบทบาทชัดเจนในแง่การเป็นตัวเร่งให้การเปลี่ยนแปลงในด้านสังคม และวัฒนธรรมเกิดขึ้นได้รวดเร็วยิ่งขึ้นและเกิดขึ้นในอัตราที่สูงกว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการได้รับข่าวสารจากสื่อมวลชนเพียงอย่างเดียว เพราะการท่องเที่ยวได้นำเอาเจ้าของวัฒนธรรมทั้ง 2 ฝ่าย มาเผชิญหน้ากันโดยตรง

ชยันต์ วรรธนะภูติ (2538) ได้กล่าวว่า “เวทีผู้ถูกเที่ยว” เกี่ยวกับธุรกิจการท่องเที่ยวว่า ได้ทำรายได้หลักนำเงินเข้าสู่ประเทศจำนวนมาก ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและภาพของตัวเลขที่สวยงาม ทำให้หลาย ๆ ฝ่าย หลงละเมอ และเชื่อว่าธุรกิจการท่องเที่ยวจะก่อให้เกิดการกระจายรายได้แก่ท้องถิ่น โดยลืมนึกถึงผลเสียที่ตามมา ที่มีต่อวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน ในท้องถิ่นซึ่งพบว่า การท่องเที่ยวกับเป็นตัวเร่งกระตุ้นให้ลัทธิบริโภคนิยมเจริญเติบโตมากขึ้น และทำลายวัฒนธรรมชุมชนของชาวบ้านลงจากแต่เดิมที่เคยพึ่งตนเองได้จากการเกษตร กลับต้องพึ่งรายได้จากการท่องเที่ยว (ซึ่งบางครั้งมีความ

ไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจภายในประเทศ โลกในขณะนั้น) ทำให้อำนาจการต่อรองของชาวบ้านลดลง

จิรพร ศรีวัฒนานุกุลกิจ (2544) ได้ศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับ “การท่องเที่ยวกับความเปลี่ยนแปลงในชุมชนชาวเขา” พบว่า ในทางสังคมมีความเปลี่ยนแปลงด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และการร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชน ที่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน ตลอดจนการร่วมในกิจกรรมทางสังคมในชุมชนจากที่เคยปฏิบัติเป็นประจำเริ่มมีความห่างเหิน โดยเฉพาะในชุมชนที่มีนักท่องเที่ยวเข้าไปเป็นจำนวนมาก สำหรับด้านการย้ายถิ่นของประชากรมีคนที่ต่างถิ่นย้ายเข้าไปอยู่ในชุมชนมากขึ้นสำหรับในด้านวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงในด้านวัฒนธรรมการอยู่อาศัย มีการสร้างที่อยู่อาศัยโดยมีการเปลี่ยนแปลงทั้งรูปแบบทั้งวัสดุที่ใช้ในการสร้างบ้าน ที่ไม่ใช่บ้านที่อยู่อาศัยแบบดั้งเดิมของเผ่าตน ด้านการบริโภค มีการบริโภคอาหารสำเร็จรูปและกึ่งสำเร็จรูปมากขึ้นในด้านการแต่งกาย ส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้แต่งการด้วยชุดประจำเผ่า นอกจากการเข้าร่วมในกิจกรรมประเพณีในชุมชนเท่านั้น

สมหมาย ชินนาค (2541) รายงานในการวิจัยเรื่อง “อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกับปัญหาและผลกระทบต่อชุมชนด้านการผลิตซ้ำอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ผ่านพิธีกรรมความเชื่อ กรณีศึกษา: พิธีกรรมความเชื่อเรื่องผีปะกำ ของชาวไทย-กวย (ส่วย) เลี้ยวช้าง จังหวัดสุรินทร์” ได้กล่าวไว้ในส่วนอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกับผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรมว่า การท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลดีทางเศรษฐกิจมหภาค แต่ก็ส่งผลกระทบต่อชีวิตและวัฒนธรรมของผู้ถูกท่องเที่ยวด้วย ผลกระทบที่มีต่อวิถีชีวิตและ วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่เห็นได้ง่าย โดยเฉพาะในเขตเมืองและแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งพบว่า แบบอย่างทางวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวนั้น มีผลต่อวัฒนธรรมของท้องถิ่นอย่างเห็นได้ชัด แต่วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ผูกพันกับวิถีชีวิตการลอกเลียนแบบอย่างทางวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยว โดยตนท้องถิ่นจึงเป็นการใช้วัฒนธรรมที่ไม่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นเอง การลอกเลียนแบบนำมาสู่การพึ่งพาทนออกของคนในท้องถิ่น นอกจากนี้วัฒนธรรมพึ่งพาที่ไม่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมที่ตัดขาดจากวิถีชีวิตย่อมไม่ตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคม และไม่อำนวยประโยชน์สุขแก่ชุมชนและสังคม

Wood (1994) ได้กล่าวไว้ใน “Ethnic Tourism, the State and Cultural Change in Southeast Asia” ว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวแม้ว่าจะไม่ใช่แผนนโยบายหรือยุทธศาสตร์ใหม่ สำหรับการพัฒนาประเทศกำลังพัฒนา แต่ประเทศเหล่านี้ก็ได้พยายามหาแนวทางปรับเอาวิธีการ โดยการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อนำรายได้เข้าประเทศจำนวนมากในแต่ละปี รูปแบบวิธีการดังกล่าวเป็นปัญหา ที่มีการ

กล่าวถึงอย่างมากว่าจะก่อให้เกิดประโยชน์กับประชาชนในท้องถิ่นได้มากน้อยเพียงใด สิ่งที่ทำนายและดึงดูดใจนักท่องเที่ยวและได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ได้แก่ ความแตกแยกด้านวัฒนธรรม การผจญภัยและการท่องเที่ยวชมธรรมชาติ การพักผ่อนหย่อนใจและเกมกีฬาที่เรียกว่า Ecotourism ความสำเร็จของการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ผ่านมา ก่อให้เกิดการขยายตัวในด้านต่าง ๆ เพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น และก่อให้เกิดปัญหาในด้านต่างๆ เช่น ปัญหาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากความแตกต่างด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจและสังคมระหว่างนักท่องเที่ยวกับประชาชนในท้องถิ่น การประพฤติปฏิบัติที่ขัดแย้งกับวัฒนธรรมในท้องถิ่น นอกจากนี้ ความแตกต่างทางด้านสภาพเศรษฐกิจและสังคมของนักท่องเที่ยว ส่วนหนึ่งก่อให้เกิดการปฏิบัติตามในลักษณะของการลอกเลียนแบบ เช่น ความฟุ้งเฟ้อในการบริโภค การเปลี่ยนแปลงในส่วนของรสนิยมต่างๆ และแรงจูงใจทางเศรษฐกิจส่วนหนึ่งได้ก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรม เช่นเดียวกับ ผลการศึกษาในรายงาน “Report of a Workshop on Tourism, held in Manila, Philippines, September 12-15, 1980” ที่พบว่า การท่องเที่ยวที่ประเทศด้อยพัฒนาได้นำมาเพื่อพัฒนาประเทศนั้นยิ่งทำให้เพิ่มความด้อยกว่าที่ซับซ้อนของประเทศที่ยากจน และกิจกรรมการท่องเที่ยวยังเป็นอันตรายที่เปลี่ยนแปลง และบ่อนทำลายวิถีชีวิตในทุกๆระดับโดยแนวโน้มของเด็กชนบท ที่เรียนแบบ และต้องการให้วิถีชีวิตของตน เป็นแบบนักท่องเที่ยวนั้น ได้กลายเป็นแรงต่อต้านการพัฒนาในสังคม

วัฒนธรรมของชุมชนชนบทก่อตั้งขึ้นจากการต่อสู้เพื่อให้ทุกคนมีอยู่มีกิน และจากการที่ต้องอยู่ร่วมกันเป็นสังคมชุมชนการต่อสู้เพื่อการมีอยู่มีกิน ก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการผลิตหรือระบบการทำมาหากิน และการต่อสู้เพื่อมีชีวิตรอดต้องอยู่กับธรรมชาติ และพึ่งพาธรรมชาติจึงเกิดการจัดระบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติ คำอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติจึงได้พัฒนาขึ้นเป็นระบบความเชื่อที่ประกอบด้วยศาสนา พิธีกรรม เป็นต้น (สุรเชษฐ เวชชาพิทักษ์, 2533) และงานวิจัยของ วนิดา แคน โพร (2539) เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงสู่ระบบการผลิตแบบอุตสาหกรรมในครัวเรือนในชุมชนชนบท” พบว่า นอกจากการเปลี่ยนแปลงการผลิตจะทำให้มีรายได้มากกว่าระบบการผลิตแบบเกษตรแล้ว ยังพบว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงได้ส่งผลกระทบต่อระบบความสัมพันธ์ระบบความเชื่อ และระบบคุณค่าความสัมพันธ์ภายในอยู่ในรูปผลประโยชน์มากขึ้นมีความสัมพันธ์กับภายนอกมากขึ้น ความเชื่อและพิธีกรรมได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบไป

สรุปว่า การท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อวิถีชีวิต สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ช่วยให้โครงสร้างสังคมคงอยู่ การรับเอาวัฒนธรรมอื่นมาเริ่มเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมใหม่เป็นสิ่งที่แน่นอนตายตัว มีศักยภาพในการปรับเปลี่ยน ปัญหาของการพัฒนาจึงมิได้อยู่ที่ว่า

วัฒนธรรมนั้นกีดขวางการพัฒนา แต่ปัญหาที่มาจากคนนอก ซึ่งพยายามเอาวัฒนธรรมของคนกลุ่มต่าง ๆ มาเป็นจุดขาย

2.5.3 งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบจากการท่องเที่ยวด้านสิ่งแวดล้อม

การศึกษาของสุพล ศิริพรรณพร (2538) พบว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวบริเวณชายฝั่งทะเลเมืองระยอง ได้ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ ปัญหาการบุกรุกที่สาธารณะริมทะเล เพื่อสร้างที่อยู่อาศัย ร้านอาหาร ที่พักต่างอากาศ ปัญหาการระบายน้ำเสียและการบำบัดน้ำเสียจากอาคาร บ้านเรือนและสถานที่พักชายทะเล ปัญหาขยะที่มีปริมาณมาก และปัญหาชายฝั่งถูกน้ำกัดเซาะพังทลาย การเปลี่ยนแปลง สภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นนี้เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ หรือตัวของมนุษย์เองมากกว่าจากธรรมชาติ และกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม

ปฐิติ อากมานนท์ มอนซอนและคณะ (2535) ได้ศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวเดินป่า ต่อ สภาวะแวดล้อม และประชาชนในท้องถิ่น พบว่าการเดินป่าได้ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ต่อพืชและสัตว์ในท้องถิ่น และนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงของชีวิตความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมของประชาชนในท้องถิ่น ผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมพื้นที่ที่เกิดขึ้น คือ เกิดการพังทลายของดิน ผลกระทบต่อพรรณพืช สัตว์ป่า น้ำตก แหล่งน้ำ จากพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว เช่น การตั้งเต็นท์ ไม่เป็นที่ ปัญหาการตัดไม้ทำแพ เช่นเดียวกับการศึกษาของสุรีย์ บุญญาอนุพงษ์ (2539) “ผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยว กรณีจังหวัดแม่ฮ่องสอน” ที่ได้ทำการศึกษาโดยให้ประชาชนตัวอย่างในพื้นที่ศึกษาเป็นผู้ประเมินสถานการณ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนในปัจจุบัน ในสถานการณ์ในช่วง 5 ปี ที่ผ่านมา เปรียบเทียบชุมชนที่มีการท่องเที่ยวกับชุมชนที่ยังไม่มีการท่องเที่ยว พบว่า ในชุมชนที่ไม่มีการท่องเที่ยวนั้น นอกจากความเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ เช่น สภาพบ้านเรือน การคมนาคม การบริการ สาธารณูปโภคที่ดีขึ้นแล้ว ปัญหาสิ่งแวดล้อมยังไม่มี แต่สำหรับชุมชนที่มีการท่องเที่ยว ปัญหามลภาวะได้เกิดมีมากขึ้นทั้งด้านขยะและน้ำเสีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณชุมชน มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่นิยม เช่น ชุมชนที่อยู่บริเวณถ้ำน้ำลอด ซึ่งพบว่าทรัพยากรธรรมชาติ เช่น หินงอก หินย้อย ได้ถูกทำลายไปมาก ส่วนบริเวณโดยรอบถ้ำ และในถ้ำยังพบขยะประเภทต่าง ๆ จำนวนมาก นอกจากนี้ชุมชนยังได้รับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม จากการเดินทางของนักท่องเที่ยวที่ทำให้ถนนชำรุดและเกิดมลภาวะ

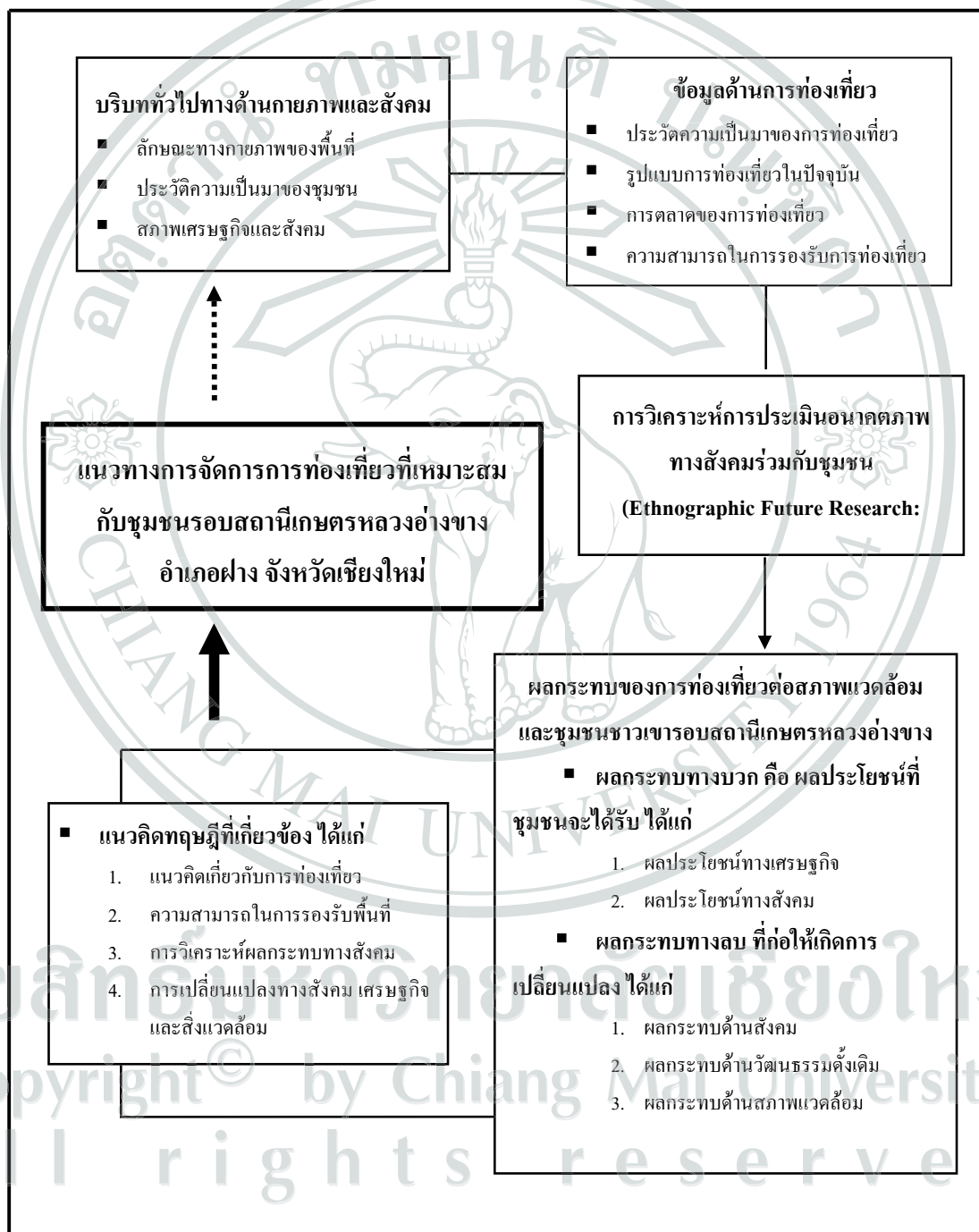
นอกจากนี้ การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญยิ่งของประเทศ อันเนื่องมาจากการบุกรุกทำลายป่า เพื่อขยายพื้นที่ทำเกษตรกรรม และแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ๆ ทำให้เกิดการทำลายแหล่งที่อยู่อาศัยตลอดจนปัญหามลพิษในแหล่งน้ำ กลายเป็นปัญหาสำคัญอันดับ

หนึ่งด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ส่วนแนวทางการแก้ไขปัญหาการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพควรจะต้องอิงกับประชาชนในท้องถิ่นตามชนบทที่อยู่ใกล้ชิดกับแหล่งทรัพยากรชีวภาพ โดยให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอนุรักษ์โดยอาศัยหลักการและองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และปราชญ์ชาวบ้านเพื่อให้เกิดการพัฒนาชนบทตามวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม อันจะนำไปสู่การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพอย่างมีประสิทธิภาพ และเสริมสร้างการอนุรักษ์ธรรมชาติได้ผลคุ้มค่า วิสุทธิ์ ไบไม้, 2538) กล่าวคือ เมื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวมีส่วนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ก็ย่อมที่จะทำให้เกิดผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบต่อวิถีชีวิตชุมชนด้วยเช่นกัน และการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยเน้นเรื่องธรรมชาติที่สวยงาม และการจัดสร้างที่พักอาศัยของนักท่องเที่ยวในด้านสิ่งแวดล้อมอาจจะได้รับผลกระทบในทางลบบ้าง ถ้าผู้ท่องเที่ยวไม่มีจิตสำนึก แต่ถ้าชุมชนตระหนักและวางแผนทรัพยากรการท่องเที่ยวก็จะมีผลทำให้เกิดความระมัดระวัง และป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสังคมได้มาก

จากการศึกษาแนวคิด และทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้นทำให้ผู้วิจัยได้กรอบแนวคิด ที่จะนำมาใช้ในการศึกษาวิจัย ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสภาวะแวดล้อมและชุมชนชาวเขารอบสถานีเกษตรหลวงอ่างขาง ได้ดังแผนภูมิ 1

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

2.6 กรอบแนวคิดในการศึกษา

แผนภูมิ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษา